

การรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ที่มีต่อตัวละครในวรรณคดีไทยเฉพาะเรื่อง

Perceptions and Attitudes Regarding Bullying and Violent Behavior of Dusit Thani College Students towards Characters in Specific Literary Works

วันที่รับบทความ: 26 เมษายน 2567

นิตา บุรณภวังค์¹

วันที่แก้ไขบทความ: 11 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ: 14 มิถุนายน 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอกและวิธีการรับมือของตัวละครเอกที่ถูกกลั่นแกล้ง 2) เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาที่เรียนวิชาการใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก และ 3) เพื่อวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของตัวละครเอกที่ปรากฏในวรรณคดี บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง กลอนบทละครเรื่องแก้วหน้าม้า และบทละครเรื่องปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด รวมไปถึงวิธีการรับมือ การแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน โดยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานีชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะ ดังนี้ 1) เกิดจากความตั้งใจกระทำ คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 2) เป็นพฤติกรรมชั่ว ๆ คิดเป็นอัตราร้อยละ 83.3 และ 3) มักกระทำจากผู้มีพลังอำนาจ คิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 ทั้งนี้ พฤติกรรมการกลั่นแกล้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอไม่ว่าจะในยุคใด จากการวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับ (impact) กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า พฤติกรรมการกลั่นแกล้งที่ตนเองเคยปฏิบัติกับผู้อื่นนั้นเกิดจากต้องการความสุข เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่มีประโยชน์และมองว่าการตอบโต้ ด้วยการสงบนิ่งเป็นแค่ทางเลือกหนึ่ง ผู้ถูกกลั่นแกล้งสามารถตอบโต้ได้หากอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม คิดเป็นอัตราร้อยละ 76.6 ส่วนการแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบันนั้นคือ บุคคลควรมีความเคารพคนอื่นเท่าที่เคารพตนเอง

คำสำคัญ: การรับรู้และทัศนคติ พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง วรรณคดีเฉพาะเรื่อง

¹ อาจารย์ประจำศูนย์ภาษา วิทยาลัยดุสิตธานี
e-mail: nisa.bu@dtc.ac.th

Perceptions and Attitudes Regarding Bullying and Violent Behavior of Dusit Thani College Students towards Characters in Specific Literary Works

Received: April 26, 2024

Nisa Buranapawang¹

Revised: June 11, 2024

Accepted: June 14, 2024

Abstract

The objectives of this research were 1) to study and analyze the bullying behavior and violence of the main character and how the main character coped with being bullied; 2) to study the perception and attitude of students studying the subject of using the Thai language effectively relating to judgment about the bullying behavior and violence that occurred to the main characters; and 3) To analyze the reflections about the bullying behavior and violence of the main characters that appeared in the literature, Sang Thong, Kaew Na Ma, and the Golden Goby a verse version, including methods for dealing with it. To solve this problem by applying it in the context of today's society by using data collected from 30 Dusit Thani College students in years 1-4. The results of the study found that the characteristics of bullying behavior were as follows: 1) it was caused by intentional action with a rate was 66.6 percent, 2) it was a repetitive behavior, with a rate was 83.3 percent, and 3) it was often done by people with power with a rate of 56.6 percent. Despite of fact that bullying behavior was something that could always occur, no matter what era. From the analysis of the feedback (impact), the sample group saw that the bullying behavior used to treat others was caused by wanting to have fun which was no use and wrong, and the response of bullying by being calm was just one option. The person being bullied could retaliate under the right circumstances with a rate was 76.6 percent. To solve this problem by applying it in the context of today's society was to respect others as much as to respect himself.

Keywords: Perception and Attitude, Bullying and Violent Behavior, Thematic Literature

¹ Instructor Language Center Dusit Thani College
email: nisa.bu@dtc.ac.th

บทนำ

ปัญหาการกลั่นแกล้งและความรุนแรงส่งผลกระทบต่อบุคคลทุกเพศทุกวัย รวมไปถึงการดำรงชีวิตในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งยังพบได้ในหลากหลายสถานที่และสถานการณ์ ดังเช่นที่ปรากฏตามข่าว หรือสื่อสังคมออนไลน์ การกลั่นแกล้งและความรุนแรงอาจเกิดได้ในชุมชนรอบบ้าน สถานศึกษา ที่ทำงาน และเกิดขึ้นกับใครก็ได้ ในมุมมองของผู้กลั่นแกล้งหรือผู้กระทำนั้น อาจมองว่าสิ่งที่ตนทำเป็นสิ่งสนุกสนาน เป็นเรื่องหยอกล้อที่คนสนิทพึงกระทำกัน ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือเป็นผู้ที่เฝ้ามองก็คิดว่าเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

ในโลกแห่งความเป็นจริง ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งได้รับผลกระทบหลายอย่าง ส่งผลต่อจิตใจ อารมณ์ และคุณภาพชีวิต จัดว่าเป็นความรุนแรงอย่างหนึ่งที่เป็นผลมาจากการขาดความสามารถในการจัดการปัญหาและความเครียดของคนบางกลุ่มโดยเฉพาะวัยรุ่น ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิตในปี พ.ศ. 2561 (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2561) ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาการถูกกลั่นแกล้ง (bully) ของประเทศไทยสูงเป็นอันดับ 2 ของโลก และเป็นปัญหาที่จะส่งผลกระทบระยะยาว เด็กที่ถูกกระทำอาจกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เป็นอันธพาล หรือเป็นอาชญากรได้ เด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษาแม้มีปัญหาเรื่องของการกลั่นแกล้งในโลกออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2563) โดยเฉพาะช่วงอายุ 13-15 ปี เช่น การด่าทอ การนินทาผ่านโลกโซเชียล (สุภาวดี เจริญวานิช, 2560, หน้า 640)

สำหรับบริบทของสังคมไทย การกลั่นแกล้ง หรือการรังแก บางครั้งถูกมองว่าเป็นการแสดงออกถึงความเอ็นดู หรือความสนิทชิดเชื้อ กลายเป็นวัฒนธรรมย่อยจนมีสำนวนของไทยที่ว่า “รักดอกจึงหยอกเล่น” หรือ “หยิกแกมหยอก” ภาพสะท้อนการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของไทยมีปรากฏให้เห็นผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น รายการโทรทัศน์ คลิปตลกในแพลตฟอร์ม Tik-Tok แม้กระทั่งภาพยนตร์ไทยตั้งแต่สมัยอดีต เช่น เรื่องสันติ-วิมาน (กุลธิดา รุ่งเรืองเกียรติ, 2560) หรือบ้านทรายทอง เป็นต้น เช่นเดียวกันเมื่อศึกษาวรรณคดีไทยหลายเรื่องพบว่า มีแก่นสำคัญเกี่ยวเนื่องกับการกลั่นแกล้งและอยู่ในระดับหรือรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยมูลเหตุส่วนใหญ่ล้วนมาจากความต้องการล้อเลียนบุคคลที่มีความแปลกแยกหรือไม่เข้าพวกกับกลุ่มคนส่วนมาก พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นไปของสภาพสังคม (นิศา บุรณภวังค์, 2563, หน้า 122) แม้ทุกวันนี้ การกลั่นแกล้งอาจเปลี่ยนรูปแบบไปจากที่ปรากฏอยู่ในตัวบทของวรรณคดี แต่ก็ย่ำเตือนให้ตระหนักว่าพฤติกรรมเหล่านี้แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด จากที่กล่าวมาข้างต้น ยังไม่มีการศึกษาในประเด็นของปัญหาการกลั่นแกล้งที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทย ทำให้ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาพฤติกรรมการกลั่นแกล้งจากมุมมองของนักศึกษานอกเหนือจากการวิเคราะห์ตัวบทของวรรณคดี เพื่อให้เห็นการรับรู้ และทัศนคติของตัวนักศึกษาที่มีต่อการกลั่นแกล้งและความรุนแรงจากวรรณคดีเรื่อง บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด โดยได้เก็บข้อมูลจากนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1-4 ของวิทยาลัยดุสิตธานี กรุงเทพฯ สาขาวิชาอุตสาหกรรมบริการ ทั้งนี้ ผลสะท้อนกลับในการแก้ปัญหาการถูกกลั่นแกล้ง เป็นการป้องกัน และรับมือกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก และวิธีการรับมือของตัวละครเอกที่ถูกกลั่นแกล้งในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง
2. เพื่อศึกษาการรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาที่เรียนวิชาการใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก
3. เพื่อวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของตัวละครเอกที่ปรากฏในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง และวิธีการรับมือ การแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

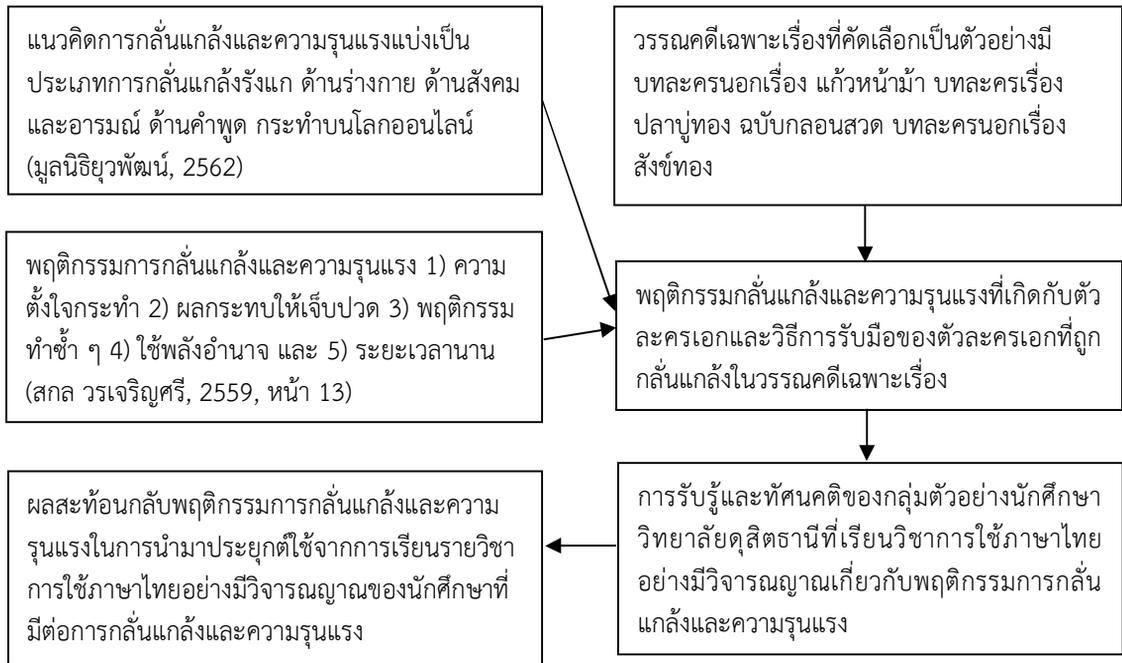
1. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยนี้เน้นด้านร่างกาย (physical bullying) ด้านอารมณ์หรือด้านสังคม (social or emotional bullying) เป็นพฤติกรรมของการใช้กลุ่มเพื่อนหรือสังคมกดดัน การใช้คำพูด ตามที่เขียนในกรอบแนวคิดการวิจัย (สกล วรเจริญศรี, 2559, หน้า 13; มูลนิธิยุวพัฒน์, 2562)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ระดับชั้นปีที่ 1-4 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ สาขาวิชาการจัดการครัวและศิลปะการประกอบอาหาร สาขาการจัดการการโรงแรม และสาขานวัตกรรมการบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาเหล่านี้ต้องพบปะผู้คนที่หลากหลาย การรับมือกับการกลั่นแกล้งทางวาจาจัดว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญมีความจำเป็นอย่างยิ่งของผู้ให้บริการ ในงานอาชีพอุตสาหกรรมบริการ

3. ในงานวิจัยนี้ตัวละครจากวรรณคดีเฉพาะเรื่องที่คัดเลือกมาเพื่อให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรง คือ สังข์ทอง จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง แม่มณี จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า นางเอื้อย จากบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉับกลิ่น สวด โดยมีเหตุผลในการคัดเลือกคือ วรรณคดีเรื่องดังกล่าวเป็นวรรณคดีไทยที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

นิยามศัพท์เฉพาะในงานวิจัยนี้ **การรับรู้** หมายถึง การตีความ หรือการให้ความหมายที่เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งในวรรณคดีตามความเข้าใจ ความเชื่อ หรือประสบการณ์ของตนเอง **ทัศนคติ** หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อการถูกกลั่นแกล้งของตัวละครในวรรณคดี รวมทั้งความรู้สึกที่มีต่อการกลั่นแกล้งในชีวิตประจำวันทั่วไป ทั้งทัศนคติเชิงบวก คือ ทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออกมีภูมิความรู้สึกรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจ โต้ตอบด้านดี และทัศนคติเชิงลบ คือ การที่บุคคลแสดงออกทางพฤติกรรมต่อสิ่งเร้าสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่ดี ไม่เห็นด้วย ไม่ยอมรับ และไม่พึงใจ **การกลั่นแกล้งและความรุนแรง** หมายถึง พฤติกรรมที่นำไปสู่ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เช่น การข่มเหง รังแก ระบาย ความดุร้าย ความขุ่นมัว เหยียดหยาม ซึ่งแสดงออกผ่านการกระทำทางกายและวาจา **ผลสะท้อนกลับ** หมายถึง สิ่งที่บุคคลสังเกตเห็นผลการกระทำของตนเอง รู้ความต้องการ ความคาดหวัง และมีพฤติกรรมใหม่ที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น เพื่อให้ได้เรียนรู้ ทำงาน หรือแก้ไขข้อบกพร่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงบรรยาย (descriptive research) ใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และ การศึกษาความคิดเห็นจากกลุ่มนักศึกษา เริ่มจากการวิเคราะห์เอกสาร (documental analysis) ที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรงจากวรรณคดีที่มีการคัดเลือกตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย และมีส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์พฤติกรรมที่ถูกกลั่นแกล้งของตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดี จากนั้นจึงนำพฤติกรรมดังกล่าวมาให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น จนได้ผลวิจัยและผลสะท้อนกลับออกมา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ได้จากการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เป็นนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี คณะอุตสาหกรรมบริการ ด้วยเหตุผลตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi stage sampling) โดยแบ่งตามชั้นปี และสาขาวิชา และใช้การสุ่มเลือกแบบง่าย (sample random sampling) โดยมีคุณสมบัติ คือ นักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา ภาช1101 การใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณ เป็นนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานีระดับชั้นปีที่ 1-4 สาขาวิชาการจัดการครัวและศิลปะการประกอบอาหาร สาขาวิชาการจัดการการโรงแรม และสาขานวัตกรรมการบริการการท่องเที่ยว ในงานอาชีพอุตสาหกรรมบริการ สาขาละ 10 คน รวมเป็นจำนวน 30 คน เพื่อการศึกษาความคิดเห็น ความเข้าใจพฤติกรรมและทัศนคติที่มีต่อการกลั่นแกล้งและใช้ความรุนแรง โดยใช้แบบสอบถามความ

คิดเห็น (questionnaires) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 ได้จากการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เป็นนักศึกษา จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มที่ 1 ที่เลือกเจาะจงจากผู้ที่ตอบแบบสอบถาม และมีข้อคิดเห็นและ ประสบการณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้ง สาขาวิชาละ 3 คน รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ 2 จำนวน 9 คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกและหาฉันทามติถึงประเด็นที่ศึกษา โดยการประชุมกลุ่ม (focus group)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร วรรณคดีที่คัดเลือกตามขอบเขตการวิจัย คือ บทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด แบบบันทึกและ วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารประกอบด้วยหัวข้อ ผู้ถูกกลั่นแกล้ง มูลเหตุของการกลั่นแกล้ง ผู้กลั่นแกล้ง ผู้ที่อยู่ใน เหตุการณ์ ลักษณะการถูกกลั่นแกล้งและการรับมือ เพื่อให้ได้ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

แบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้จากการชมแอนิเมชันวรรณคดี 3 เรื่อง คือ บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด และ บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า มาเป็นแนวทาง ในการสร้างแบบสอบถามสำหรับนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ 1 จำนวน 30 คน เพื่อให้ได้ผลวิจัยตาม วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยแบบสอบถาม ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษา สาขา ส่วนที่ 2 สอบถามการรับรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่มีปรากฏใน วรรณคดีเฉพาะเรื่อง ส่วนที่ 3 สอบถามทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรง

แบบเสนอประเด็นการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารมาเป็นแนวทางในการ สร้างแบบสัมภาษณ์หรือแบบเสนอประเด็นในการสนทนากลุ่มสำหรับนักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ 2 จำนวน 9 คน เพื่อให้ได้ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 มีประเด็น สภาพปัจจุบันการกลั่นแกล้งและความรุนแรง การรับมือกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง และผลสะท้อนกลับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. อ่านและสรุปสาระจากวรรณคดีที่เจาะจงเลือก วิเคราะห์สาระตามตารางที่ออกแบบ
2. ให้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 จำนวน 30 คน ชมแอนิเมชันวรรณคดี 3 เรื่อง คือ บทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง บทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด และบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และให้ทำ แบบสอบถามจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าความถี่
3. เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 จำนวน 9 คน โดยใช้แบบเสนอ ประเด็นในการสนทนากลุ่ม ระหว่างการประชุมผู้ดำเนินการประชุมสร้างสถานการณ์ให้นักศึกษามีการ พุดคุยตามธรรมชาติ ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีไม่มีการชี้นำ ผู้ดำเนินการบันทึกข้อมูล ตามความเป็นจริงแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ค่าความถี่

การวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารวรรณคดีเฉพาะเรื่อง และวิเคราะห์สาระตามตารางที่ออกแบบ หัวข้อไว้ เกี่ยวกับแนวคิดการกลั่นแกล้งและความรุนแรง พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์ค่าความถี่ร้อยละ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ในการศึกษาเรื่องการเรียนรู้และทัศนคติของการกลั่นแกล้งและความรุนแรงผ่านพฤติกรรมของตัวละครเอกในวรรณคดีเฉพาะเรื่องของนักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ผู้วิจัยได้เลือกวรรณคดีเฉพาะเรื่อง 3 เรื่อง คือ บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า และบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด โดยใช้แบบบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารนี้ เพื่อให้ได้ผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้

1. ผู้ถูกกลั่นแกล้งและมูลเหตุการกลั่นแกล้ง ตัวละครที่ถูกกลั่นแกล้งมักมีรูปร่างหน้าตาที่ไม่งดงาม หน้าตาซีริ่ว และแปลกไปจากบุคคลทั่วไป เช่น เจ้าเงาะ ที่ปรากฏในบทกลอนว่า “เมื่อนั้น ท้าวสามนต์เห็นเงาะซังน้ำหน้า เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา ไม่กลัวใครใจกล้าดุดัน ผมหยิกยุ่งเหยิง เหมือนเชิงพิก หน้าตาตะลึงข่มกะสัน” กับแม่เมณีนี ที่มีหน้าตาแปลกประหลาด คล้ายม้า ดังในบทกลอนที่ว่า “บัดนั้น นางแก้วสัปตนคนไพร่ หน้าตาเหมือนม้ามโนมัย เชิญใจที่สุดบุตรยายตา” จะมีเพียงนางเอื้อยเท่านั้นที่ถูกกลั่นแกล้งจากสาเหตุคือกำพร้ามารดา รวมทั้งนางเอื้อยเป็นหญิงสาวที่หน้าตาสะสวยอ่อนโยนยอมคนอื่น มีวาสนาดี เพราะได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าพรหมทัต จึงทำให้น้องทั้งสองคนริษยา

2. ผู้กลั่นแกล้ง ผู้กลั่นแกล้งที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีทั้งสามเรื่อง คือ ท้าวสามนต์ จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ท้าวสามนต์เป็นเจ้าเมืองสามนต์ เป็นบิดาของ นางรจนา นางชนิษฐี นางอ้าย นางอี จากเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด นางชนิษฐีเป็นแม่เลี้ยงของ นางเอื้อย มีฐานะเป็นน้ำเพราะตนเองเป็นน้องสาวของแม่แท้ ๆ ของนางเอื้อย ส่วนนางอ้ายกับนางอีเป็นลูกพี่ลูกน้องซึ่งค่อนข้างมีความอิจฉาริษยาในความสวยความงามของนางเอื้อยเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และตัวละครตัวสุดท้าย คือ พระปิ่นทอง จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า พระปิ่นทองเป็นพระโอรสของพระภูวาลมกลราช เจ้าเมืองมิลิลา มีรูปลักษณ์งดงามสมชายชาติ ทั้งยังมีความสามารถล่องรู้ลมฝน บุคคลกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่ามักเป็นผู้ที่มีอำนาจ มีความเป็นผู้อาวุโส หรือมีสถานะที่ต้องการให้ตนเองอยู่เหนือกว่าผู้อื่น

3. ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้ง วรรณคดีทั้งสามเรื่องจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในเหตุการณ์ด้วยเสมอ อาจเป็นผู้สนับสนุนหรือเป็นผู้เฝ้าดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง พระนางจันทาเทวี ผู้เป็นพระมเหสีของท้าวสามนต์ซึ่งรับรู้ว่าพระสวามีกลั่นแกล้งสังข์ทองในร่างของเจ้าเงาะ แต่เพียงแค่ตักเตือนอย่างไม่จริงจัง รวมไปถึงพี่สาวและพี่เขยทั้งหกของนางรจนาที่เพิกเฉยต่อการกลั่นแกล้งนั้น จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ชาวบ้านและแม่ครัวในพระราชวังของพระปิ่นทอง ก็มีการสรรเสริญฮาไปด้วยเมื่อได้ยิน พระปิ่นทองแสดงอาการรังเกียจเคียดฉันทแม่เมณีนี ซึ่งแตกต่างจากบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด ที่ชาวบ้านซึ่งอยู่ใกล้บ้านของท่านฐารกะเศรษฐี ให้ความช่วยเหลือและขัดขวางการกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้น แม้ว่าจะไม่เป็นผลเท่าใดนัก

จากการศึกษาทำให้สรุปได้ว่าผู้เห็นเหตุการณ์อาจจะรับรู้ หรือไม่รับรู้ว่ามี การรังแกเกิดขึ้น และเมื่อรับรู้แล้วผู้เห็นเหตุการณ์อาจจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ คือ สนับสนุนผู้กระทำ อยู่ในเหตุการณ์แต่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ หรือปกป้องผู้ถูกกระทำเพื่อหยุดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

4. ลักษณะการถูกกลั่นแกล้งและความรุนแรง บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ปรากฏการกลั่นแกล้งด้านสังคมและอารมณ์ ด้านคำพูด และด้วยการใช้พลังอำนาจและการข่มขู่ ส่วนในบทละครเรื่อง ปลายู่ทอง ฉบับกลอนสวด และบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ตัวละครเอกถูกกลั่นแกล้งจนครบทุกด้าน คือ มีการกลั่นแกล้งด้านร่างกาย เช่น การเยียนตี การจิกหัว การขืนิ้ว มีการกลั่นแกล้งที่มีระยะเวลาอันยาวนาน คือ ทำพฤติกรรมเช่นนั้นมาเป็นเวลายาวนานเป็นแรมปี และเป็นพฤติกรรมซ้ำ ๆ เวลาสม่ำเสมอทุก ๆ วัน เพิ่มเข้ามา

5. การรับมือของตัวละครในวรรณคดี จากผลการศึกษาพบว่า มีนางเอื้อย จากบทละครเรื่อง ปลายู่ทอง ฉบับกลอนสวดเพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่มีการรับมือในลักษณะของการแสดงออกด้วยการร้องไห้ อดทน ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ยินยอมรับการช่วยเหลือจากผู้อื่นต่างจากเจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง และแม่เมณีนีในบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า เพราะตัวละครทั้งสอง ต่างรับมือการกลั่นแกล้งด้วยการต่อสู้ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะในลักษณะของการเพิกเฉย และยินยอมให้หยอกล้อบ้าง แต่หากถูกกระทำเกินกว่าเหตุก็จะมีการโต้ตอบด้วยการกระทำหรือคำพูดกลับไป โดยเฉพาะแม่เมณีนีนั้น มีความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะผู้ที่มากลั่นแกล้งตนเองด้วย

สรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการกลั่นแกล้งตัวละครเอกทั้ง 3 ตัว นั้น เริ่มต้นจากการหยอกล้อทั่วไปให้ตัวละครเกิดความเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ ในบางตัวอาจมีมูลเหตุมาจากปัญหาด้านอารมณ์และพฤติกรรม ต้องการหาวิธีระบายความเครียดในใจของตนเองออกมา จนกระทั่งพัฒนาขึ้นมาเป็นการทำร้ายร่างกาย ทั้งนี้ พฤติกรรมดังกล่าวมักต้องมีผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ด้วยเสมอ ตัวละครมีการรับมือการกลั่นแกล้งจากผู้กระทำในหลากหลายลักษณะด้วยกัน ทั้งนิ่งเฉย ร้องไห้และตอบโต้ตามสถานการณ์

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การรับรู้และทัศนคติของนักศึกษาที่เรียนวิชาการใช้ภาษาไทย อย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เกิดกับตัวละครเอก

กลุ่มตัวอย่างนักศึกษา 30 คน เป็นเพศหญิง 14 คน เพศชาย 16 คน เป็นนักศึกษาในชั้นปีที่ 4 มากที่สุดถึง 19 คน อยู่ในสาขาวิชาการจัดการครัวและศิลปะการประกอบอาหาร 14 คน สาขาวิชานวัตกรรมการบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 9 คน สาขาวิชาการจัดการการโรงแรม 7 คน ผลการวิเคราะห์ความถี่จากแบบสอบถามแสดงในตารางที่ 2 และ 3 ที่เป็นแบบปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างนักศึกษามีความเห็นและแสดงความคิดเห็นที่มีต่อข้อความที่ตัดตอนมาจากวรรณคดีทั้งสามเรื่อง ผลวิเคราะห์ความถี่และร้อยละมีดังนี้

จากบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง

กลุ่มตัวอย่างคิดว่าตัวละครเอกถูกกลั่นแกล้ง **ด้านร่างกาย** เป็นอัตราส่วนร้อยละ 73 จากเหตุผลคือเหยียดหยามรูปร่างหน้าตา สถานะ เหยียดสีผิวรูปร่างหน้าตา รูปลักษณ์ภายนอกไม่เหมาะสมกับเครื่องแต่งกาย **ด้านสังคมอารมณ์** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 6.67 จากเหตุผล คือใช้บรรทัดฐานในสังคมตนเองตัดสินคนอื่น **ด้านคำพูด** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 10 จากเหตุผล คือ พุดถึงภาพลักษณ์ฝ่ายตรงข้ามในเชิงลบ ทำให้ขาดความมั่นใจใช้คำพูดดูถูกไม่ให้เกียรติ **ด้านการใช้พลังอำนาจ** คิดเป็นอัตราส่วน

ร้อยละ 10 จากเหตุผล คือ มองว่าตนเองมีสถานภาพสูงกว่า จึงใช้คำพูดเหยียดหยามเรื่องหน้าตา/เห็นว่าตนเองมีอำนาจพูดอะไรไม่เกรงใจใคร

จากบทละครเรื่อง แก้วหน้าม้า

กลุ่มตัวอย่างคิดว่าตัวละครเอกถูกกลั่นแกล้ง **ด้านสังคมอารมณ์** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 53.3 โดยมีเหตุผลคือ มีการแสดงกริยาไม่ดี หยาบคาย ซีนัวและตวาดไล่ ใช้เสียงดัง ใช้อารมณ์เป็นที่ตั้ง นำไปสู่การด่าทอขับไล่ ควบคุมตัวเองไม่ได้ **ด้านคำพูด** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 56.5 โดยมีเหตุผลคือ ตวาดด้วยคำพูดรุนแรง ทำให้ผู้อื่นเสียใจ ใช้คำพูดและการกระทำไม่เหมาะสมเพราะไม่ชอบ **ด้านการใช้พลังอำนาจ** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 13.3 โดยมีเหตุผลคือ ใช้อำนาจในการออกคำสั่ง ให้ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ

จากบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวด

กลุ่มตัวอย่างคิดว่านางเอื้อยซึ่งเป็นตัวละครเอกถูกนางชนิษฐี ซึ่งเป็นแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งและความรุนแรง **ด้านร่างกาย** มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการเขียนตี จิกศีรษะจนเกิดความเสียหายทางร่างกายคิดเป็นร้อยละ 73.3 กลั่นแกล้ง **ด้านการใช้พลังอำนาจ** คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 10 โดยมีเหตุผลคือ ใช้ความเป็นใหญ่ในบ้าน ร่วมมือกับลูกสาวทั้งสองคือนางอ้าย และนางอีหลอนนางเอื้อยให้ทำตามต้องการจนเสียชีวิต การกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เป็น **พฤติกรรมซ้ำ ๆ** คิดเป็นร้อยละ 56.6

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าพระสังข์ จากบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ถูกท้าวสามนต์กลั่นแกล้งโดย สะท้อนการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกายคิดเป็นร้อยละ 73 และการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านคำพูด คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนแม่เมณี จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า สะท้อนให้เห็นว่าพระปิ่นทองใช้การกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านสังคมอารมณ์พฤติกรรมคิดเป็นร้อยละ 53.3 การกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านคำพูด คิดเป็นร้อยละ 56.5 ส่วนนางชนิษฐี จากบทละครเรื่อง ปลาบู่ทอง ฉบับกลอนสวดสะท้อนให้เห็นถึงการกลั่นแกล้งนางเอื้อย ในด้านร่างกายมากที่สุด คือร้อยละ 73.3 นอกจากนี้ นักศึกษายังให้ความคิดเห็นด้วยว่า ระดับความรุนแรงของการกลั่นแกล้งทางด้านร่างกายมีความสัมพันธ์กับการตอบโต้ของตัวละครเอกเป็นอย่างมาก หากตัวละครรับสภาพการกลั่นแกล้งที่เกิดขึ้น ก็มักจะถูกกลั่นแกล้งไปเรื่อย ๆ จนพัฒนาไปถึงขั้นที่รุนแรงมากขึ้น เช่น จากการทำร้ายเบา ๆ พัฒนาไปจนถึงขั้นตบตี

ส่วนในประเด็นที่นอกเหนือจากที่ปรากฏในวรรณคดีนั้น นักศึกษายังแสดงความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นภายใต้สภาพการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนับความถี่สำคัญของเหตุผลตามข้อความที่นักศึกษาเขียนมาดังนี้

1. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงเกิดจากการตั้งใจกระทำและต้องการให้ผู้ถูกกระทำได้รับความเจ็บปวดทั้งร่างกายและจิตใจ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 15 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 50 โดยมีเหตุผล เช่น ต้องการเหนือกว่าคนที่ตนกลั่นแกล้ง การกลั่นแกล้งทำให้ตนดูมีอำนาจ แกล้งคนอื่นเพื่อให้ตนไม่รู้สึกลด้อยกว่า เกิดจากความเกลียดชังหรืออิจฉาจนทำให้เกิดการแกล้ง หรืออาจเคยถูกกลั่นแกล้งมาก่อนจึงอยากให้คนอื่นรู้สึกเหมือนตนเองบ้าง เป็นต้น

2. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงสามารถเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ และต่อเนื่องเป็นเวลาที่ยาวนาน กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 25 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 83.3 โดยมีเหตุผล เช่น เมื่อกลั่นแกล้งสำเร็จจะได้รับความสนใจ ตัวเองมีอำนาจและทำต่อไปเรื่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน ยิ่งหากผู้ถูกกลั่นแกล้งยินยอมก็จะกระทำต่อไปเรื่อยๆ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 มองว่าการกลั่นแกล้งเป็นเพียงการกระทำที่เกิดแค่ช่วงวัยหนึ่งซึ่งขาดวุฒิภาวะ

3. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงมักกระทำโดยผู้มีอำนาจ มีคุณวุฒิและวัยวุฒิที่มากกว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 17 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 โดยมีเหตุผลว่าผู้ที่มีอายุชอบใช้ความอาวุโสสั่งให้ผู้อื่นทำตาม ชมเชย ควบคุมชีวิตคนอื่น และอีก 17 คนคิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 ให้เหตุผลว่าในบางครั้งคนไม่มีอำนาจก็กลั่นแกล้งได้ เพียงเพราะต้องการที่จะมีอำนาจเหนือกว่า หรืออาจเริ่มต้นด้วยความสนุกโดยไม่รู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นไม่ถูก

4. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงเป็นเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 17 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 56.6 โดยมีเหตุผลว่าทุกคนสามารถเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งได้เพราะสังคมทำให้การกลั่นแกล้งเป็นเรื่องปกติ นอกจากนี้มนุษย์ทุกคนมักมีด้านที่ด้อยแฝงอยู่ จึงมีโอกาสถูกกลั่นแกล้ง ทั้งนี้มี 4 คนที่ไม่เห็นด้วย โดยให้เหตุผลว่าความอิจฉาไม่ได้เป็นส่วนสำคัญขนาดนั้น

5. การกลั่นแกล้งและความรุนแรงเกิดจากความรู้สึกอิจฉาหรือด้อยกว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยจำนวน 22 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 73.3 โดยมีเหตุผลว่ากลั่นแกล้งเพราะต้องการปกปิดปมด้อยในใจ เพราะเห็นคนอื่นที่มีมากกว่ามีดีกว่าตัวเอง และไม่เห็นด้วย 8 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 26.6 โดยมีเหตุผลว่าอาจเกิดจากความสนุกส่วนตัว

6. กลวิธีการรับมือกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรง กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการสงบนิ่งจำนวน 7 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 23.3 โดยมีเหตุผลว่าคนแกล้งอาจหนี้อยกับการกระทำที่ไม่มีการตอบโต้และหยุดไปเอง ส่วนอีก 23 คน ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 76.6 โดยมีเหตุผลว่าการนิ่งเท่ากับยอมให้กลั่นแกล้ง ควรปกป้องตนเองจากความรุนแรง แต่บางครั้งควรพูดคุยเพื่อปรับความเข้าใจ

โดยสรุป เหตุผลในการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดว่าการกลั่นแกล้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดก็ตาม ผู้กระทำมักเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ทำเพื่อความสนุก สบายใจ โดยกลุ่มเป้าหมายจะเป็นเหยื่อที่ขาดผู้ปกป้อง และการรับมือต่อพฤติกรรมกลั่นแกล้งนั้นเน้นการเผชิญหน้ามากกว่านิ่งเฉยหรือสยบยอม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมกลั่นแกล้งและความรุนแรงของตัวละครเอกที่ปรากฏในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง และวิธีการรับมือ การแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน จากการสนทนากลุ่มกับนักศึกษา 9 คน สรุปความคิดเห็นในสภาพการณ์ปัจจุบันได้ดังนี้

1. นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าพฤติกรรมกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกายเป็นเรื่องปกติ เพราะผู้กระทำเป็นผู้มีอำนาจและคนมีฐานะทางสังคมสูง จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 พฤติกรรมกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณคดี 3 เรื่องนี้สามารถเกิดขึ้นได้จริงในปัจจุบันเพราะความคิดของคนทุกยุคทุกสมัยมีเรื่องการแบ่งชนชั้น จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 เพราะการวิจารณ์รูปร่าง

หน้าตาคนอื่นเป็นเรื่องปกติ มาจากการหยอกเล่น จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 เกิดขึ้นได้แต่อาจจะน้อยลงกว่าเดิมเพราะมีเรื่องของกฎหมายเข้ามาคุ้มครอง จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3

2. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรลั่นแกล้งและการแสดงออกในเชิงพฤติกรรมยอมให้ถูกลั่นแกล้ง คือ การเป็นคนกลุ่มน้อย ไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อนจึงทำให้ถูกแกล้ง จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 ความอ่อนแอหรือความยินยอมให้กระทำ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 แก้ไขด้วยการพูดคุยทำความเข้าใจด้วยตนเอง จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2 การไปพึ่งคนอื่นที่สามารถตัดสินเรื่องราวได้ จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1 แก้ไขด้วยการนิ่งเฉยจนเขาเลิกแกล้ง จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1

3. การรับมือกับพฤติกรรมกรลั่นแกล้งและความรุนแรง นักศึกษาเห็นด้วยกับการรับมือด้วยการสงบนิ่งไม่ตอบโต้ทำให้เขารู้สึกว่าเราไม่พอใจ จำนวน 4 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 44.4 และไม่เห็นด้วยกับการตอบโต้ เพราะการตอบโต้มักจบลงด้วยความรุนแรง จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 อาจตอบโต้ได้ถ้าเป็นเรื่องไม่รุนแรงมาก จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการกรลั่นแกล้งและความรุนแรงในส่วนที่เกี่ยวกับตนเองและสภาพการณ์ทั่วไปในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้ ตนเองเคยกรลั่นแกล้งใช้ความรุนแรงกับผู้อื่น จำนวน 6 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 66.6 จำแนกเป็น รู้สึกไม่ดี และแยกตัวออกจากกลุ่มที่คอยแกล้งเขา มีความรู้สึกอยากขอโทษเขา จำนวน 4 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 44.4 ตอบโต้ให้เขารู้สึกไม่ดีแบบเรา จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1 และรู้สึกสนุกยิ่งเข้าได้ตอบยิ่งอยากแกล้งเพิ่ม จำนวน 1 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 11.1 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่รู้สึกว่าตนเองเคยถูกกรลั่นแกล้งใช้ความรุนแรงจากผู้อื่น จำนวน 7 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 77.7 จำแนกเป็น ไม่ควรรังแกควรพูดคุยปรับความเข้าใจ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 จัดการอารมณ์ตนเองด้วยการเงยบ หรือปรึกษาพ่อแม่ จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2 และได้ตอบด้วยการโต้เถียง จำนวน 2 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 22.2

5. พฤติกรรมกรลั่นแกล้งและการใช้ความรุนแรงในสังคมปัจจุบันและเหตุผลที่ไม่ควรกระทำ พฤติกรรม สามารถจำแนกออกได้ ดังนี้ คำพูดรุนแรงทำให้คนไม่สบายใจ เกิดจากอีกฝ่ายไม่สู้คน จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 แกล้งคนที่ด้อยกว่าหรือพยายามลดคุณค่าความเป็นคนของเขา ลง จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 ทำพฤติกรรมหรือท่าทางที่ทำให้เขาไม่สบายใจ เพียงเพราะเขาดูน่าแกล้งและดูอ่อนแอ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 ควรมีความเคารพตนเองและเคารพผู้อื่น จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 แค่ว่าแล้วสนุก สบายใจ ดังนั้นเราควรมองว่าถ้าเราโดนทำบ้างจะมีความสุขไหม ไร้ประโยชน์ไม่ควรทำ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3 และ ไม่ควรกรลั่นแกล้งใครไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ระวังความคิดของตนเองเป็นสำคัญ จำนวน 3 คน คิดเป็นอัตราร้อยละ 33.3

สามารถสรุปได้ว่า นักศึกษาที่เคยมีพฤติกรรมกรลั่นแกล้งและรังแกผู้อื่นนั้น เมื่อมีคุณวุฒิและวัยวุฒิเพิ่มมากขึ้น ต่างทราบว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เพราะเป็นการลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง ในการรับมือมีทั้งการนิ่งเฉยและการตอบโต้ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์และการเลือกใช้ อย่างมีวิจารณญาณ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงของ นักศึกษาวิทยาลัยดุสิตธานี ที่มีต่อตัวละครในวรรณคดีเฉพาะเรื่อง มีประเด็นที่จะอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. จากผลการศึกษาพบว่า พระปิ่นทอง จากบทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า ท้าวสามนต์จาก บทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง และนางชนิษฐา จากบทละครปลาทูทอง ฉบับกลอนสวด มีพฤติกรรม การกลั่นแกล้งและความรุนแรงต่อตัวละครเอก ในด้าน 1) ร่างกาย เช่น การหัวเราะเยาะ เหยียดหยามรูปร่าง หน้าตา สถานะ เหยียดสีผิว 2) สังคม อารมณ์ เช่น ใช้บรรทัดฐานในสังคมตนเองตัดสินคนอื่นในสังคม ว่าคนอื่นมีความแตกต่างจากตนเอง เช่น การแต่งกายแปลกประหลาด หรือการมีบุคลิกภาพที่แตกต่าง รวมไปถึงการใช้อารมณ์ที่ไม่ถูกชะตากับตนเองเป็นหลัก 3) คำพูด เช่น พูดถึงภาพลักษณ์ฝ่ายตรงข้ามในเชิงลบ ทำให้ตัวละครเอกขาดความมั่นใจ ใช้คำพูดดูถูกไม่ให้เกียรติ และ 4) การใช้พลังอำนาจ เช่น มองว่าฐานะ ตำแหน่ง สถานะบทบาทของตนสูงกว่าจึงสามารถใช้คำพูดเหยียดหยามเรื่องหน้าตาผู้อื่นได้โดยไม่ใช่เรื่องผิด การมีพลังอำนาจมีผลให้พูดอะไรไม่เกรงใจใคร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สกล วรเจริญศรี (2559, หน้า 17) ได้เขียนบทความเรื่อง “การชมแห่งรังแก” ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และเจษฎา นกน้อย (2562, หน้า 263-273) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การกลั่นแกล้งในที่ทำงาน: ผลกระทบและวิธีการรับมือ” พบว่า พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงเป็นพฤติกรรมธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีลักษณะของการเกิดพฤติกรรมที่ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นความตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม โดยเฉพาะสำหรับคนไทยมักจะพบในลักษณะของการ พูดจาถูกเหยียดหยาม รวมไปถึงการได้รับผลกระทบ ที่เกี่ยวเนื่องมาจากการกระทำซ้ำ ๆ เป็นระยะเวลา ยาวนาน การกลั่นแกล้งนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ อาจเป็นกลุ่มเล็ก แต่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย ที่ยิ่งใหญ่เพราะไม่มีการขัดขวาง ทั้งยังมาจากความน่าเชื่อถือหรือกลวิธีต่าง ๆ ในฐานะที่คนเหล่านั้นมีอำนาจที่สูงกว่า

2. ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมของท้าวสามนต์ จากบทละคร นอกเรื่องสังข์ทองว่า สะท้อนให้เห็นถึงการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกาย ด้านคำพูด ด้านการใช้พลังอำนาจ เช่น พูดว่าเปรียบเทียบกับหน้าตาผู้อื่นว่าเหมือนสัตว์บางชนิด มีการด้อยค่าเรื่องบุคลิกภาพ และยังใช้อารมณ์ที่มีอคตินำไปสู่ความเกลียดชัง ซึ่งเป็นการมองคนแค่ภายนอกอย่างแท้จริง จากบทละคร นอกเรื่องแก้วหน้าม้า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้ง และความรุนแรงของพระปิ่นทอง ในด้านสังคมอารมณ์ ด้านคำพูด และด้านการใช้พลัง ทั้งยังเป็นพฤติกรรมที่มีระยะเวลาอันยาวนาน โดยกลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนคติเพิ่มเติมว่าการกลั่นแกล้งผู้หญิงในด้านหน้าตา รูปร่าง เกิดขึ้นเสมอไม่ว่าจะ อยู่ในยุคสมัยใดก็ตาม (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566) ซึ่งบรรทัดฐานด้านความงาม (beauty standard) นั้นเป็นการนิยามที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยมของยุคสมัยหรือกลุ่มชน (ปรานี ปวีณชนา, 2566) ส่วนพฤติกรรมของนางชนิษฐา จากบทละครเรื่อง ปลาทูทอง ฉบับกลอนสวด กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งและความรุนแรงด้านร่างกายมากที่สุด และยังคงสะท้อนการ กลั่นแกล้งและความรุนแรงที่เป็นพฤติกรรมซ้ำ ๆ โดยกลุ่มตัวอย่างแสดงทัศนคติเพิ่มเติมว่า นางชนิษฐา

ใช้อำนาจความเป็นแม่ในการกลั่นแกล้ง โดยมีมูลเหตุมาจากการอิจฉาริษยา เคียดแค้น จนอยากกำจัด กลั่นแกล้งกันจนถึงชีวิต เกิดความเสียหายทางร่างกาย (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่าง มีการรับรู้และทัศนคติเกี่ยวกับสาเหตุการกลั่นแกล้งของกลุ่มผู้กระทำ จากวรรณคดี ว่าล้วนเกิดมาจากความรู้สึกว่าการกลั่นแกล้งผู้อื่นนั้นทำให้ตนเองดูมีอำนาจเหนือกว่าผู้อื่น ตัวละครหลายตัวทำเพราะปกปิดความอ่อนแอภายในใจ แต่สิ่งที่น่าวิตกที่สุด คือ ทำเพราะคิดว่าเรื่องปกติ และทำเพราะตัวเองขาดความมั่นใจ (เจษฎา นกน้อย, 2562, หน้า 264)

3. ผลการสนทนากลุ่มพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เห็นว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรง ด้านร่างกายเป็นเรื่องปกติเพราะผู้กระทำเป็นผู้มีอำนาจและเป็นคนมีฐานะทางสังคมสูง ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึง ปัจจุบันสังคมไทยมีการแบ่งชนชั้น มีการให้ความสำคัญกับความงามตามสมัยนิยมหรือที่เรียกกันว่าความงาม ตามชนบ (ปราณี ปวีณขนา, 2566) ดังนั้น พฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณคดีทั้ง 3 เรื่องนี้ ยังสามารถเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน เพราะความคิดของคนยุคทุกสมัยยังคงมีเรื่องการแบ่งชนชั้น มีการวิจารณ์รูปร่างหน้าตาคนอื่นเสมอ นอกจากนี้ การกลั่นแกล้งอาจมาจากการหยอกเล่นโดยมีผลสืบเนื่องมาจากการรวมกลุ่ม หรือยอมรับว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น นางอ้าย นางอี ที่ร่วมมือกับมารดาคือ นางชนิษฐี หรือเขยทั้ง 6 ที่คิดรังเกียจเจ้าเงาะตามท้าวสามนต์ โดยไม่ได้มีเหตุอันบังบอกว่าไม่ชอบเป็นการส่วนตัว ทั้งนี้ มีนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งอาจเกิดขึ้นได้ในปัจจุบัน แต่อาจจะน้อยลงกว่าเดิม เพราะมีเรื่องของกฎหมาย พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลได้ นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่างนำเสนอว่าพฤติกรรมการ กลั่นแกล้งในโลกปัจจุบันอาจเริ่มต้นจากคนในครอบครัวมาก่อน อาจจะเป็นการแสดงความเอ็นดู หยอกเล่น จนผู้ถูกระทำเกิดความสับสนว่าเป็นการกลั่นแกล้งหรือไม่ (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการทำให้เกิดการกระทำในเชิงพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและการ แสดงออกในเชิงขมให้ถูกกลั่นแกล้งนั้น ผลการวิจัยพบว่าบุคคลที่มีความอ่อนแอ หรือยินยอมให้กระทำ จะเป็นเป้าหมายในการถูกกลั่นแกล้งมากที่สุด เห็นได้จากกรณีของนางเอื้อย ที่เป็นตัวละครที่มีความ อ่อนแอ นางเอื้อยนับว่าเป็นคนกลุ่มน้อย ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในครอบครัว เนื่องจากเป็นสายเลือดของ นางชนิษฐาเพียงคนเดียว จึงทำให้ถูกกลั่นแกล้ง ในขณะที่เจ้าเงาะ กับนางแก้วหน้าม้าที่ไม่สนใจการ แสดงออกของบุคคลรอบข้าง ทั้งยังวางตัวนิ่งเฉย อาจมีได้ตอบบ้างเป็นบางครั้งตามแต่สถานการณ์ และ หากร้ายแรงจนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองก็อาจจะไปพึ่งคนอื่นที่สามารถตัดสินเรื่องราวได้

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ผลกระทบย้อนกลับ (impact) ด้วยการสนทนากลุ่ม พฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการกลั่นแกล้งที่ตนเองเคยปฏิบัติกับผู้อื่นไม่ว่าจะจากมูลเหตุ แต่ต้องการความรู้สึก สนุก อยากกระทำ หรือกระทำแล้วรู้สึกสบายใจก็ตามเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เมื่อมองในมุมที่กลับกัน หากเราโดน กระทำเช่นเดียวกับที่เราทำกับคนอื่น จะเป็นอย่างไร กลุ่มตัวอย่างจึงปรับพฤติกรรมใหม่ให้ดีขึ้น พัฒนาขึ้น เช่น เปลี่ยนคำพูดของตนเองให้เป็นแง่บวกมากขึ้น เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ซึ่งจากการสนทนากลุ่มมี ความเห็นตรงกันว่า จุดเปลี่ยนหลักที่สำคัญในการหยุดกลั่นแกล้งคือ เมื่อตนเองหรือคนใกล้ตัว ต้องเผชิญกับ สถานการณ์การกลั่นแกล้งเสียเอง (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

ส่วนในด้านของการรับมือกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงนั้น จากการสนทนากลุ่ม พบว่า การเผชิญหน้ากับการกลั่นแกล้งต้องอาศัย ความเข้มแข็งและแข็งแกร่ง ซึ่งสอดคล้องกับกรณีของประเทศ

ญี่ปุ่นที่ค้นพบวิธีการที่เรียกว่า “Victim is not a Victim” คือ ต้องทำให้บุคคลที่ถูกกลั่นแกล้งแข็งแกร่งพอที่จะผ่านเรื่องเหล่านี้ไปได้ (พิราภรณ์ วิฑูรต์น, 2561) สำหรับในมุมมองของกลุ่มตัวอย่าง การรับมือพฤติกรรมการกลั่นแกล้งด้วยการสงบนิ่งไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดเสมอไป สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในเรื่องการรับมือกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งและความรุนแรงว่า สามารถตอบโต้ได้หากอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสม และเป็นเพียงบางกรณีเท่านั้น เพราะข้อเสียของการตอบโต้ที่รุนแรงย่อมจบลงด้วยความรุนแรงด้วยเช่นกัน ในด้านการแก้ปัญหาเพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบันนั้น กลุ่มตัวอย่างมีประเด็นการนำเสนอความคิดว่า บุคคลควรมีความเคารพคนอื่นเท่าที่เคารพตนเอง มีความคิดเป็นของตัวเอง ไม่ต้องใช้ความคิดเห็นของคนอื่น ทำอะไรก็ทำไปอย่าให้คนอื่นเดือดร้อน ความคิดของเราเป็นเรื่องสำคัญ ใช้ความคิดให้มาก ๆ เพราะตนเองเลิกแกล้งคนก็เพราะความคิด “สนุกแต่ไม่ได้ประโยชน์ก็อย่าไปทำ” (กลุ่มตัวอย่าง, การสนทนากลุ่ม, 1 ธันวาคม 2566)

การนำเอามุมมองในด้านจิตวิทยาการศึกษาอาจคล้ายกับการนำเอาแว่นตาที่มีเลนส์แตกต่างกันมาใส่มองตัวบวทรณคดี จริงอยู่ที่พฤติกรรมการกลั่นแกล้งเป็นการผลิตซ้ำของวัฒนธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นมานาน แต่หากพิจารณาลงไปให้ลึก บริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัยอาจเป็นตัวบ่งบอกให้เห็นว่าการกลั่นแกล้งเหล่านั้นเป็นเรื่องปกติ เห็นได้จากความแตกต่างของชนชั้น การมีอำนาจของคนบางกลุ่ม ค่านิยม การรวมกลุ่ม กลายเป็นสิ่งธรรมดาสามัญที่มีผลก่อให้เกิดการกลั่นแกล้งแบบตัวต่อตัว (face to face bullying) ในสมัยปัจจุบันการกลั่นแกล้งอาจเปลี่ยนรูปแบบ แต่สาเหตุหลัก ๆ ก็ยังคงมาจากความต้องการให้ตนเองอยู่เหนือกว่าผู้อื่นเช่นเดิม ส่วนประเด็นของการรับมือของตัวละครนั้น สาเหตุหลักที่ทำให้ตัวละครอยู่ในสภาพที่จำยอมต่อเหตุการณ์ อาจเป็นเพราะจารีตของคนในยุคสมัยนั้น เพศหญิงหรือผู้ที่ด้อยกว่าทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิไม่สามารถตอบโต้ได้ แตกต่างจากสังคมปัจจุบันที่กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่อยู่ภายใต้บริบทสังคมสมัยใหม่มีบรรทัดฐานต่างกัน คนรุ่นใหม่อาจไม่ยอมให้กระทำดังเช่นในยุคสมัยก่อนอีกต่อไป ด้วยทัศนคติที่มองว่าตนเองมีสิทธิและมีอำนาจตัดสินใจปกป้องตนเองมากขึ้น การมองพฤติกรรมของตัวละครจึงอยู่ภายใต้บรรทัดฐานที่ตนเองคุ้นชิน ดังนั้นการรับมือการกลั่นแกล้งด้วยวิธีตอบโต้เอาคืนอาจดูเป็นเรื่องปกติในปัจจุบัน แต่อาจดูย้อนแย้งในทางทฤษฎีบ้าง เนื่องจากการตอบโต้กลับ อาจจะไปสานต่อ ‘วัฏจักรการกลั่นแกล้ง’ (the cycle of bullying) อย่างไม่จบสิ้น (วริษฐา แซ่เจี๋ย, 2565)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการสอนในรายวิชา การใช้ภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณนั้นสามารถสอดแทรกการศึกษารณคดีเฉพาะเรื่อง และการรับรู้ทัศนคติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งรุนแรงได้ชัดเจน โดยเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และผลการสะท้อนกลับให้นักศึกษาได้เปรียบเทียบตนเอง ทั้งนี้ แม้งานวิจัยจะไม่ได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มใหญ่ แต่สามารถแสดงข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ จึงนับว่าเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเป็นแบบองค์รวม (holistic approach) ซึ่งนอกจากได้ผลการวิจัยดังกล่าวมาแล้วยังเป็นต้นแบบให้กับผู้สอนภาษาไทยด้วย

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกลั่นแกล้งในวรรณกรรมประเภทอื่น เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการกลั่นแกล้ง ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2561). **ไทยอันดับ2 “เด็กรังแกกันในโรงเรียน” พบเหยื่อปีละ 6 แสนคน**. สืบค้นจาก <https://dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=27485>
- กุลธิดา รุ่งเรืองเกียรติ. (2560). **เจ็บแค้นเคืองโกรธโทษฉันทโย...ทำไมจึงต้องแก้ถึงกัน**. สืบค้นจาก https://waymagazine.org/classroom_10/
- เจษฎา นกน้อย. (2562). **การกลั่นแกล้งในที่ทำงาน: ผลกระทบและวิธีการรับมือ**. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 17(2), หน้า 263-273.
- นิตยา บุรณภวังค์. (2563). **การกลั่นแกล้งและความรุนแรงในวรรณคดีไทยเฉพาะเรื่อง**. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 9(2), หน้า 105-124.
- ปรานี ปวีณชนา.(2566). **Body shaming: คำพูดทำร้ายใจไม่ควรทำ**. สืบค้นจาก https://www.manarom.com/blog/body_shaming.html
- พิราภรณ์ วิฑูรต์น์. (2561, กันยายน 20). **Social Bullying ปัญหาสังคมคล้ายจะตลกแต่ไม่ตลก**. ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. สืบค้นจาก <http://www.prachachat.net/d-life/news-222708>
- มูลนิธิยุวพัฒน์. (2562). **การกลั่นแกล้ง (Bullying) ความรุนแรงในสังคม**. สืบค้นจาก <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/ข่าวสาร/บทความทั่วไป/การกลั่นแกล้ง-bullying-วัยรุ่น/>
- วิรัชฐา แซ่เจีย. (2562). **บูลลี่มา ต้องบูลลี่กลับ? ว่าด้วยผลลัพธ์ของการผลิตซ้ำวัฒนธรรมกลั่นแกล้ง**. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/stop-the-bullying-cycle/86765>
- สกล วรเจริญศรี. (2559). **การข่มเหงรังแก**. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 51, หน้า 13-20.
- สุภาวดี เจริญวานิช. (2560). **การรังแกกันผ่านพื้นที่ไซเบอร์ : ผลกระทบและการป้องกันในวัยรุ่น**. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 25(4), หน้า 639-648.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). **แนวทางการปกป้องคุ้มครองเด็กจากภัยออนไลน์**. สืบค้นจาก <https://resourcecenter.thaihealth.or.th/index.php/media/5kjR>